

K 42.194
205

ირა მათიაშვილი

ენციკლური ვაზი საქართველოში

აზირა მათიაშვილი

უნიკალური ვაზი საქართველოში

K 42.194
200
K

საქმე-2000
შემოწმებულია

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, 1973

634 . 8 (C41)
634 . 8 (47 . 922)
შ 156

0445—101
M _____ 301
M 601 (8) — 73

ქართული
საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ნაშრომში აღწერილია მაღლარი ვენახის ძირითადი ფორმები. განხილულია ვაზის ზრდისა და მოსავლიანობის ჯიშური თავისებურებანი და უმთავრესი აგროტექნიკური ღონისძიებანი, რომლის განხორციელება ხელს შეუწყობს ყურძნის მოსავლის შემდგომ გადიდებას და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას.

Матиашвили Азира Давидович

Уникальные кусты винограда в Грузии

(На грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвело»

Тбилиси, Марджанишвили, 5

1973

1823

1512

-8

ვაჟის კულტურა საქართველოში

ჩვენი მრავალფეროვანი ფლორის მშვენიება და სიამაყე — ვაჟი, ოდითგანვე იყო ქართველი კაცის განუყრელი მეგობარი. ვაჟმა და ქართველმა კაცმა საუკუნეების მანძილზე ერთად სწიეს ცხოვრების მძიმე ჭაპანი.

ქართველი კაცის მადლიანმა მარჯვენამ ბევრჯერ განაახლა ამ სათაყვანებელი მცენარის სიცოცხლე და სამუდამოდ დაამკვიდრა იგი ქართულ მიწაზე. ქართველმა მეურნემ თავიდანვე განსაკუთრებით შეიყვარა და შეისისხლხორცა ვაჟი, მას „შვილიდარი“, ე. ი. შვილის დარი უწოდა. ხალხური გადმოცემით, ძველად ქართველი ვაჟსა და ვენახს შვილივით იფიცავდა.

იმდროინდელი სოციალური ვითარების მიუხედავად, საქართველო კულტურული მევენახეობისა და მალახარისხოვანი ღვინის წარმოების დიდი ტრადიციების ქვეყანა გახდა. ვაჟის მოვლისა და ღვინის დაყენების მრავალი ორიგინალური მეთოდი ჩვენი წინაპრების მერ შემუშავდა და შემდგომში სხვა ქვეყნებში იქნა გადატანილი. კახური წესით ღვინის დაყენების ტექნოლოგიური სქემა საერთო მოწონებას იმსახურებს.

კულტურული მევენახეობის ერთ-ერთ საუკეთესო მაჩვენებელს.

ნებელს აბორიგენული, ანუ ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშების სიმრავლე და მათი პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლები წარმოადგენს. თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ამ მხრივ ბადალი არა ჰყავს მსოფლიოში. ბევრი რამის მთქმელია ხუთასამდე აბორიგენული ჯიშის არსებობა.

ერთი რომელიმე მათგანის წარმოშობის ისტორიას თუ შევისწავლით, მაშინვე ნათელი გახდება, რამდენი შრომა აქვს გაწეული ადამიანს თითოეული ჯიშის გამოსაყვანად, შემდგომში კი მის შესანარჩუნებლად და გასავრცელებლად.

რქაწითელი, საფერავი, მწვანე, ცოლიკოური, ჩხავერი, რჯალეში, ალექსანდროული, ხევარდული, ხიხვი, ბუდეშური, თითა, ალადასტური, ჩინური, თავკვერი, უსახელოური, კრახუნა და სხვა შექმნილია ხალხური სელექციის გზით, ბუნებრივი და ხელოვნური შერჩევის მეთოდების გონივრული გამოყენებით.

საქართველოს აბორიგენული ჯიშების ერთ-ერთი თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ ბევრი მათგანი ენდემური ბუნებისაა, ე. ი. მხოლოდ გარკვეული ადგილისათვის, მხარისათვისაა დამახასიათებელი და სწორედ ამ მიკრორაიონში ამჟღავნებს იგი თავის საუკეთესო თვისებებს როგორც ზრდაგანვითარების, ისე პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლების მხრივ. ამის საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს ლეჩხუმური ჯიში უსახელოური. იგი ცავერის რაიონის ზუბი-ოყურეშის მიკროუბანშია გავრცელებული, კერძოდ კი, მდინარე ცხენისწყლის ხეობაში მდებარე ხუთი სოფლით იფარგლება ჯიშის გავრცელების არეალი. ოყურეში, ოფიტარა, ზუბი, ისუნდარი და მახურა, ამ სოფლების გარდა, ცალკე ნარგაობის

სახით თითქმის არსად არ გვხვდება მაღალხარისხოვანი ნებრივად ნახევრად ტკბილი ღვინის მომცემი ვაზის უსახელოური.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში მევენახეობამ განვითარების ყველა საფეხური განვლო. წერილობითი წყაროების უქონლობა საშუალებას არ იძლევა სრული წარმოდგენა ვიქონიოთ, თუ ძველად როგორი წესები იყო გამეფებული მევენახეობაში. მაგრამ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ხალხში გავრცელებული ვაზის კულტურის წარმოების წესები ძველთაგანვე საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა.

აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალი ჰავის ბუნებრივ პირობებში უფრო მასიურად დაბლარმა ვენახმა მოიკიდა ფეხი, ხოლო დასავლეთის ჭარბტენიან რაიონებში მაღლარის ფორმები დამკვიდრდა. ამასთან ერთად, შეიქმნა მათ შორის რამდენიმე გარდამავალი ფორმა.

მევენახეობის განვითარებას დიდი ზიანი მიაყენა სოკოვანი ავადმყოფობებისა და მავნებლების გავრცელებამ. XIX საუკუნის ორმოცდაათიანი წლებიდან ჭერ ნაცარი შემოიჭრა ჩვენში, ხოლო 1881 — 1883 წწ. ფეხი მოიკიდა ახალმა სენმა მილდიუმ. ამას ზედ მოჰყვა ვაზის ყველაზე საშინელი მტრის ფილოქსერის შემოსევა, რომელმაც მუსრი გაავლო ვენახებსა და დაღუპვის კარამდე მიიყვანა. ყოველივე ამან საგრძნობლად შეამცირა ვენახების ფართობი როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში.

თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ხელმეორედ დაიბადა ეს უძველესი დარგი. ძველად გამეფებული ვაზის მამაპაპური საყრდენი ხარდანი და ჭიგო რკინა-ბეტონის ბოძებზე გადაჭიმულმა ზვრებმა შეც-

ვალა. ამადლდა ყურძნის საპექტარო მოსავალი და გაუმჯობესდა პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლები.

გაფართოვდა ვაზის სანერგე მეურნეობა და გადიდდა პირველხარისხოვანი ნამყენი ნერგის გამოსავლიანობა. გაუმჯობესდა ფილოქსერაგამძლე საძირე ვაზის სადედეების მოვლა. შეიცვალა მოძველებული კვების არე და დატვირთვა — ფორმირების წესი. ძირითადი საწარმოო ჯიშებისათვის დაზუსტებულია აგროლონისძიებანი მიკრორაიონის კლიმატური და ნიადაგური პირობებისათვის.

ვაზის სიცოცხლის ხანგრძლივობა და მსხმოიარობა

დიდი აგებულების გადაბერებულ ვაზზე მცირე ცნობები არსებობს ლიტერატურაში. მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში, უძველესი დროიდან მოყოლებული დღემდე, სულ რამდენიმე გოლიათი ვაზია აღწერილი.

აღსანიშნავია, რომ ვაზის სიცოცხლის ხანგრძლივობის, მისი ზრდა-განვითარებისა და მოსავლიანობის საკითხების შესწავლით ბუნებისმეტყველები უძველესი დროიდანვე ყოფილან დაინტერესებულნი. სტრაბონს თავის „გეოგრაფიაში“ მოხსენებული აქვს ვაზი, რომელსაც ისეთი მსხვილი შტამბი ჰქონია, რომ ორი კაცი ვერ შემოაწვდენდა ხელს.

ჩინეთში ქ. ლიოანის მიდამოები განსაკუთრებული სიდიდის ვაზით ყოფილა დაფარული; ისეთი ლამაზი სანახავი ყოფილა, რომ იმპერატორი პირადად ნახულობდა მათ სიმწიფის პერიოდში. დღესაც ბევრგან გვხვდება ჩინეთში 200 წელზე მეტი ხნის უხვადმსხმოიარე ვაზი.

ამჟამად არსებული გადაბერებული ვაზის კოლექციიდან

აღსანიშნავია სამხრეთ ბულგარეთის ქ. პაზარჯიკში არსებული 300 წლის გოლიათი. ბუნების ეს საოცრება 1964 წელს ხელეთ. შევაგროვეთ მასალები და საქართველოში დაბრუნების შემდეგ დავწერეთ სტატია, რომელიც გამოქვეყნდა ჟურნალ „პრიროდასა“ და „საქართველოს ბუნებაში“. მის დეტალურ აღწერილობაზე აქ არ შევჩერდებით.

საყურადღებოა აგრეთვე პროფ. ა. ნეგრულისა და სხვა მკვლევარების მიერ მოტანილი ცნობები გოლიათი ვაზის შესახებ. კალიფორნიაში ცნობილია 170 წლის ვაზი, რომლის შტამბის გარშემოწერილობა 210 სმ შეადგენს, ტოტები 0,5 ჰა ფართობზეა განლაგებული და 100 ც ყურძენი იკრიფება მასზე.

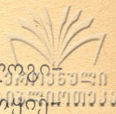
ა. უინკლერის წიგნში — „მევენახეობა ამერიკაში“ ორი უდიდესი ვაზია აღნიშნული. ერთ მათგანს 1080 კვადრატული მეტრი ფართობი უკავია. 65 წლის ასაკში მასზე 4,5 ტონა ყურძენი მოიკრიფა.

მეორე გიგანტი კი დარგული ყოფილა 1842 წ. მისმა მოსავალმა 1893 წლისათვის 8 ტონას მიაღწია. 52 წლის ასაკში ვაზის შტამბის გარშემოწერილობა 2 მეტრსა და 75 სმ შეადგენდა.

იტალიურ ჟურნალში — „რივისტა“ პროფ. ი. კოსმოს მიერ წარმოდგენილია ვაზის ფოტოსურათი, რომელიც დაახლოებით 150 წლისაა და მისი შტამბის გარშემოწერილობა, ნიადაგის ზედაპირიდან 40 სმ სიმაღლეზე, შეადგენს 165 სმ, ხოლო პირველადი განტოტვის ადგილას — 173 სმ. უკავია 144 კვადრატული მეტრი ფართობი და წელიწადში 20 ცენტნერ ყურძენს იძლევა.

ვაზის ზრდა-განვითარების სიძლიერე მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. აღზრდის სისტემასა და მოვლა-პატრონობას-

თან ერთად დიდი მნიშვნელობა აქვს ნიადაგსა და ეკოლოგიურ პირობებს. ჩვენი ქვეყნის თბილი ზომიერი ჰავა და ნაყოფიერი ნიადაგი საუკეთესო პირობას ქმნიდა იმისათვის, რომ ქართულ მიწაზე გიგანტ ვაზს გაეხარა. ვაზის კულტურას საქართველოში უძველესი ისტორია აქვს და უნდა ვივარაუდოთ, რომ ძველად ასეთი გოლიათი ვაზი ბლომად იყო გავრცელებული. ამის შესახებ სათანადო წერილობითი ცნობები და ხალხური გადმოცემები არსებობს. სამწუხაროდ, ბევრმა მათგანმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია.

ამჟამად საქართველოს ტერიტორიაზე 30-ზე მეტი ასეთი უნიკალური ვაზია ჩვენს მიერ აღრიცხვაზე აყვანილი. ყველა მათგანის დეტალური შესწავლა ძნელია და ზოგიერთი მათგანის ასაკის განსაზღვრაც შეუძლებელი ხდება, რის გამო ვერც მოსავალზე იტყვი რაიმეს და ვერც მის ისტორიაზე.

ჩვენ მიერ მიგნებული სანიმუშო სიდიდის ვაზიდან ზრდის სიძლიერით ყველასაგან გამოირჩევა „ჭანდრის გიგანტი“.

ძნელად მოინახება ვაზი, რომლის შესახებ ასე საგანგებოდ იყოს შემონახული ყოველგვარი ცნობა დარგვის პირველი წლიდან დღემდე. 32 წლის მონაცემები არსებობს მის მოსავლიანობაზე. უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში კი აღრიცხება ანასხლავის წონა, დატოვებული სამამულე და სანაყოფე რქების რაოდენობა და განვითარებულ მტევანთა რიცხვი.

ჭანდრის გიგანტი

ვაზის ჯიში თეთრი ოვალური ქიშმიში მეტად საინტერესოა როგორც ბიოლოგიური თავისებურებით, ისე სამეურნეო მაჩვენებლებითა და წარმოშობის ისტორიით. სხვა ჯიშებისაგან

განსხვავებით იგი წიბწას არ ივითარებს; სწორედ ამ თვისებასთანაა დაკავშირებული საქართველოში გავრცელებული სახელები — უკურკო და უწიბწო.

ქიშმიშის ჯგუფში შემავალი უკურკო ყურძნის ჯიშებიდან აღსანიშნავია თეთრი ოვალური, ყვითელი ოვალური, მარმარილოსებური, შავი, ვარდისფერი და სხვ. მკვლევართა აზრით, ყველა ეს ჯიში წარმოშობილი უნდა იყოს თეთრი ოვალური ქიშმიშისაგან სპონტანური მუტაციის გზით, ვეგეტაციური ცვლილებების შედეგად, რადგანაც მას სქესობრივი გამრავლების უნარი არ გააჩნია წიბწების განუვითარებლობის გამო.

აღსანიშნავია, რომ უკურკო ჯიშების კულტურა ცნობილია უძველესი დროიდან. მათ შესახებ ცნობები მოტანილია არისტოტელეს შრომებში. გრუმგერიჟიმაილო ლიტერატურული წყაროების საფუძველზე მიუთითებს, რომ უკურკო, ანუ უწიბწო ყურძენი ჩინეთში ცნობილია ძველთაგანვე, მის შესახებ ცნობები გვხვდება 127 წლიდან ძვ. წ. აღრიცხვით.

თეთრი ოვალური ქიშმიშის სამშობლო, რომლისგანაც შემდგომში წარმოიშვა დანარჩენი უკურკო ჯიშები, ზუსტად არაა დადგენილი. ზოგიერთი მკვლევარი მის თავდაპირველ სამშობლოდ ირანს, კერძოდ კი ქალაქ სულთანს მიიჩნევს; ბოტანიკოსთა ნაწილი შუა აზიასა და სომხეთს ასახელებს მისი წარმოშობის პირველ კერად. პროფესორ ა. ნეგრულის ეკოლოგიურ-გეოგრაფიული კლასიფიკაციის მიხედვით, თეთრი ოვალური ქიშმიში თავისი მორფოლოგიური ნიშნებითა და ბიოლოგიური თვისებებით აღმოსავლეთის წარმოშობის კერას მიეკუთვნება, კერძოდ, სასუფრე ყურძნის მომცემ ვაზის ჯიშთა ჯგუფს.

ჯიშის ბიოლოგიური თვისებებიდან აღსანიშნავია ეგვიპტის ზრდის სიძლიერე. იგი ივითარებს მძლავრ და გრძელ ყლორტებს. კარგად ეგუება დიდი აგებულების ფორმებს და დატვირთვას. მაღალ შტამბზე დაყენებული ხეივნები ფართობის ერთეულზე უხვ მოსავალს იძლევა. მტევნის საშუალო წონა 200 — 250 გრამს შეადგენს, იშვიათ შემთხვევაში კი ორ კილოგრამს აღემატება.

თეთრი ოვალური ქიშმიშის მსხმოიარობის ერთ-ერთი ბიოლოგიური თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ იგი დიდი რაოდენობით ივითარებს მსხმოიარე ნამხრევეებს და ძირითადი კვირტი ხელოვნურად გამოწვევის შემთხვევაში მიმდინარე წელსვე იძლევა დამატებით მოსავალს. მტევნის ყუნწი 3,0 — 3,5 სმ უდრის, ადვილად ემტვრევა. ჯიში საშუალო სიმწიფის პერიოდისაა. სხვა სამხრეთული ჯიშების მსგავსად რქის დიდი ნაწილი, ზოგჯერ 40—60 პროცენტი, მოუმწიფებელი რჩება, საჭიროებს გრძელ სხვლას 10 — 14 კვირტზე, მსხმოიარობის კოეფიციენტი დაბალი აქვს — 0,5 — 0,8. ყინვაგამძლეობის უნარი — სუსტი. მინუს 16—17 გრადუსზე ტემპერატურის დაცემისას კვირტთან ერთად ლაფნის უჯრედებიც ზიანდება.

განსაკუთრებული სიდიდის უნიკალურ ვაზებს შორის „ჯანდრის გიგანტი“, როგორც მას გურჯაანში ეძახიან, თავისი გარეგნობით ერთი ჩინებული თალართაგანია საქართველოში. ხეივნისადმი უბრალო თვალის გადავლებისას ნათელი ხდება, რომ მისი მეპატრონე გამოცდილი მევენახეა. ვაზს მართლაც რომ ეტყობა გამობრძმედილი მევენახის ხელი.

ალბათ ძნელად მოინახება ასეთი უხვმოსავლიანი, საოცარი სიძლიერის, ნახევარ საუკუნეს მიტანებული ვაზი, რომელიც

სოფელ ჭანდარში კოლმეურნე ზაქარია მანიყაშვილის შიამი.

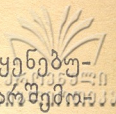
იგი საუკეთესო სანახავია წელიწადის ყოველ დროს, სავეგეტაციო პერიოდში თუ მისი დამთავრების შემდეგ. შემოდგომის მიწურულში ოქროსფერი ფოთლებით დახუნძლული ვაზი ისე ლამაზად გამოიყურება, რომ ადამიანი თვალს ვერ მოაცილებს. მყუდრო გარემო პირობების გამო ხშირად ვაზის ფოთოლცვენა დეკემბრის პირველი რიცხვებიდან იწყება.

ვაზი დარგულია 1929 წელს და მისგან პირველი მოსავალი 1937 წელს არის მიღებული. ეს გარემოება გამოწვეულია ვაზის ხშირი დაზიანების შედეგად. ამის გამო მერვე წელს ძლივს მოახერხა ზაქარიამ მისი შტამბის სიმალლეზე დაყენება და საყრდენზე დაკავება. ასეთი წვალებითა და ვაივავლახობით გაზრდილი ვაზისთვის ზედმეტსახელად „ობოლა“ უწოდებია.

ამჟამად ვაზი 42 წლისაა. იგი დარგულია 1929 წლის გაზაფხულზე. თეთრი ოვალური ქიშმიშის ვაზის ჯიში დამყნობილია რუპესტრის დულოს ამერიკულ საძირეზე.

ქიშმიში ძლიერი ზრდის სახეივნე ჯიშია, რომელიც ხეივნების სახით კახეთში ძველად ფართოდ ყოფილა გავრცელებული. ახლაც გვხვდება მისი ხეივნები ალაზნის როგორც გაღმა, ისე გამოღმა მხარეს.

ხეივნის გაშენება რომ განუზრახავს ზაქარიას, კონსულტაციებისათვის ცნობილი ქართველი მევენახის ლევან ჯორჯაძის ნათესავის, იმდროისათვის საკმაოდ განსწავლული აგრონომის გიგიშა ჯორჯაძისათვის მიუმართავს და მისი რჩევით მომხდარა ამერიკული საძირისა და სანამყენე კომპონენტების შერჩევა.

ვაზის შტამბი, რომლის სიმაღლე ორი მეტრია, დაყენებულია ვერტიკალურად. იგი სრულიად საღია. შტამბის გარშემოწერილობა ნიადაგის ზედაპირთან შეადგენს 62 სმ, შუა ნაწილში — 52 სმ, ხოლო განტოტვის ადგილას — 63 სმ. განშტოებული სამი მძლავრად განვითარებული ტოტიც საყურადღებოა სიმსხოს მიხედვით. ერთი მათგანის გარშემოწერილობა 40 სმ უდრის, მეორესი — 32 სმ, ხოლო მესამესი — 33 სმ. ხეივნის ჰორიზონტალურად გადაშლილ ტოტებს 98 კვადრატული მეტრი ფართობი უკავია. ადრე თუ ხის ბოძები მის საყრდენად იყო გამოყენებული, ახლა რკინის მილებზეა დამაგრებული.

ყველაზე მნიშვნელოვანი მაინც ვაზის ზრდისა და მოსავლიანობის მაჩვენებლებია. არსებული მასალების მიხედვით ეს ერთადერთი შემთხვევაა, როდესაც ერთი ვაზის მოსავალი ყოველწლიურად აღრიცხულია 30 წლის განმავლობაში (ცხრილი 1).

ცხრილი № 1

„ჭანდრის გიგანტის“ მოსავლიანობა წლების მიხედვით (1938—1970 წწ.)

წელი	ყურძნის მოსავალი კგ	შენიშვნა	წელი	ყურძნის მოსავალი კგ	შენიშვნა
1	2	3	4	5	6
1938	6,0		1955	400,0	დაისეტყვა 10%-ით
1939	11,0		1956	346,0	დაისეტყვა 15%-ით
1940	18,0		1957	306,0	დაისეტყვა 25%-ით
1941	31,0		1958	350,0	

1	2	3	4	5	6
1942	55,0		1959	460,0	
1943	86,0		1960	46,0	დაისეტყვა 90%-ით
1944	121,0		1961	315,0	
1945	136,0		1962	445,0	
1946	148,0		1963	285,0	
1947	168,0		1964	455,0	
1948	189,0		1965	527,0	
1949	236,0		1966	318,0	
1950	338,0		1967	429,0	დაისეტყვა 30%-ით
1951	210,0	დაისეტყვა 50%-ით	1968	418,0	დაისეტყვა 20%-ით
1952	145,0	დაისეტყვა 60%-ით	1969	65,0	დაისეტყვა 90%-ით
1953	261,0	დაისეტყვა 30%-ით	1970	558,0	
1954	341,0	დაისეტყვა 20%-ით	სულ	8223	

ოცდაცამეტი წლის მანძილზე რვა ათას კილოგრამზე მეტი ყურძენია მოკრეფილი ერთ ვაზზე. პირველ ცხრილში, მოტანილი ციფრობრივი მასალა გვიჩვენებს, რომ მცენარის ზრდა-განვითარებასთან ერთად ყურძნის მოსავალი საგრძნობლად მატულობს. ამ მხრივ საგულისხმოა 1938 — 1950 წლების მაჩვენებლები (ცხრილი 1). აი, ასეთ შედეგს იძლევა ვაზის მიმართულებითი აღზრდა, რომლის ბიოლოგიური არსი მცენარის კვების რეჟიმსა და ფორმირების სისტემაში უნდა ვეძიოთ. შემდგომ წლებში ყურძნის მოსავლის შემცირება გამოწვეულია არახელსაყრელი მეტეოროლოგიური პირობებით (სეტყვისაგან დაზიანება და მკაცრი გვალვიანი წლები). ასეთი

ხელისშემშლელი გარემო პირობები რომ არ ყოფილიყო, გა-
ცილებით მეტი მოსავალი იქნებოდა მისგან მიღებული.

მიუხედავად ამისა, ყურძნის მოსავალი ვაზიდან, ათი წლის
საშუალო მონაცემების მიხედვით, ასეთ სურათს იძლევა:
1940 — 1951 წლების საშუალო მოსავალი შეადგენს 138,7
კილოგრამს, 1951 — 1961 წლების — 289,1, ხოლო 1962 —
1970 წლების — 388,9 კილოგრამს.

პირველი ორი ათეული წლის მანძილზე თუ მხოლოდ ყურ-
ძნის მოსავლის რაოდენობა აღირიცხებოდა, ახლა თითქმის
ათი წელია რაც ვაზზე ვაწარმოებთ ზრდისა და მოსავლიანო-
ბის ძირითადი ელემენტების აღრიცხვას.

ამასთან ერთად, ვაზუსტებთ ზოგიერთ აგროტექნიკურ ლო-
ნისძიებას ვაზის ხეივნის წესით ფორმირებასთან დაკავშირე-
ბით. ერთ შემთხვევაში ყურადღებას ვამახვილებთ მცენარის
კვების პირობების გაუმჯობესებაზე ნიადაგის განოყიერებით,
ხშირი გაფხვიერებითა და რწყვის რეჟიმით, ხოლო მეორე
მხრივ, მწვანე ნაწილების სივრცეში განლაგებისა და სასიმი-
ლაციო ფართის რეგულირებით ვაუმჯობესებთ განათებისა და
ჰაერაციის პირობებს.

ხემაღლიშნულ ლონისძიებებთან დაკავშირებით აღირიცხე-
ბოდა ვაზზე დატოვებული 2—3-კვირტიანი სამამულე და
8—9-კვირტიანი სანაყოფე რქების რაოდენობა და მათზე
განვითარებული მტევნები; იწონებოდა ანასხლავი და ყურძნის
მოსავალი, ისაზღვრებოდა შაქრიანობა. ამ მონაცემების მი-
ხედვით გამოანგარიშებულ იქნა მტევნის საშუალო წონა და
მოსავლის და ანასხლავის წონის თანაფარდობა. 8 წლის მან-
ძილზე წარმოებული ცდის შედეგები წარმოდგენილია მე-2
ცხრილში.

ვაზის ხეივნის („კანდრის გიგანტი“) ზრდისა და მოსავლიანობის მაჩვენებლები (1962—1970 წწ.)

წელი	ყურძნის მოსავლი ვაზზე (კგ)	ანასხლეის წონა (კგ)	მოსავლისა და ანასხლეის წონის შეფარდება	მტევის რაოდენობა ვაზზე	მტევის საშ. წონა (კგ)	შეჭიანიობა %	სანაყოფეს რაოდ. ვაზზე	სამამულეს რაოდენობა ვაზზე
1962	445,0	—	—	—	—	15,0	—	—
1963	285,0	17,5	16	470	0,6	16,0	140	120
1964	455,0	21,4	21	645	0,7	16,6	141	110
1965	527,0	22,4	23	845	0,6	16,0	162	121
1966	318,0	22,8	14	—	—	15,5	120	105
1967	429,0	23,5	18	704	0,6	—	206	134
1968	418,0	23,4	17	641	0,7	—	224	126
1969	65,0	—	—	—	—	—	190	110
1970	558,0	15,8	35	721	0,8	18,0	160	75
საშ.	388,9	21,0	18	671,0	0,6	16,2	167,9	112,6

ვაზის მაქსიმალურმა მოსავალმა უკვე კარგა ხანია, რაც გადააჭარბა ნახევარ ტონას. მაგალითად, 1965 წელს მასზე მოიკრიფა 527 კგ ყურძენი, ხოლო 1970 წელს — 558 კგ. მოსავლის რაოდენობის ცვალებადობა წლების მიხედვით გამოწვეულია არახელსაყრელი გარემო პირობებით, მკაცრი გვალვებითა და სეტყვით.

ვაზის ათი წლის საშუალო მოსავალი 388,9 კგ შეადგენს, რაც ფართობის ერთეულზე გადაანგარიშებით საკმაოდ მაღალ

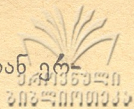
მაჩვენებლად უნდა ჩაითვალოს. ამჟამად ვაზს 98 კვ. მ. ფართობი უკავია. ყურძნის საშუალო მოსავლიანობას თუ აღწევნულ ფართზე გავყოფთ, მივიღებთ მოსავლის რაოდენობას ერთ კვადრატულ მეტრზე, რაც ამ შემთხვევაში 3,96 შეადგენს, ე. ი. ერთ კვადრატულ მეტრზე დაახლოებით 4,0 კვ ყურძენი მოდის.

დაბლარი ვენახის დროს ჰექტარზე 50 ცენტნერი მოსავლის მიღებისას 1 კვ. მ-ზე მოდის 0,5 კვ, ხოლო ჰექტარზე 100 ც-ის მიღებისას — ერთი კილოგრამი.

მოსავლის რაოდენობის მხრივ დაბლართან შედარებით ხეივნის უპირატესობა აშკარაა, რომელიც წარმატებით უნდა იქნეს გამოყენებული სუფრის ყურძნის მომცემ ძლიერი ზრდის ვაზის ჯიშებზე, ძირითადად საკარმიდამო ნაკვეთებსა და საცხოვრებელი სახლის ეზოებში ან ვენახის განაპირა გზებზე.

ვაზის საერთო ძალის ერთ-ერთ საუკეთესო მაჩვენებელს ანასხლავის წონა წარმოადგენს. იგი დაკავშირებულია ვაზის ზრდის სიძლიერესა და მოსავლის რაოდენობაზე. მოსავლისა და ანასხლავის წონას შორის საუკეთესო თანაფარდობის დასადგენად ფრანგი მევენახეების რეკომენდაციისა და ვილას მიერ რეკომენდებულია ფორმულა: $F:U=4-6$. F არის ყურძნის მოსავლის რაოდენობა, ხოლო U — ანასხლავის წონა. ამ ფორმულის მიხედვით, ყურძნის მოსავალი ოთხჯერ ან ექვსჯერ უნდა აღემატებოდეს ანასხლავის წონას, ჯიშის ბიოლოგიური თვისებისა და აგროტექნიკური ღონისძიებების შესაბამისად. ამ ფორმულის გამოყენება მიზანშეწონილია დაბლარი ვენახის დროს.

ხეივნის წესით ვაზის ფორმირებისა და მიმართულებითი აღზრდის მეთოდების გამოყენებისას კი საკმაოდ მაღალ ციფ-

რებს ვღებულობთ. ამ შემთხვევაში მოსავლის მატებასთან ერთად ადგილი აქვს ანასხლავის ზრდას.

ათი წლის საშუალო მონაცემებით „ჭანდრის გივანტის“ მოსავლიანობა 18-ჯერ აღემატება მის ანასხლავის წონას. წლების მიხედვით კი ეს მაჩვენებელი 16 — 22-ის ფარგლებში მერყეობს.

ყურძნის მოსავლისა და ანასხლავის წონას შორის სხვაობა შედარებით მცირე იქნებოდა, ვაზზე ყოველწლიურად საშუალოდ 168 სანაყოფე და 112 სამამულე რქა რომ არ რჩებოდეს.

მტევნის რაოდენობა ვაზზე საშუალოდ 671 ცალს შეადგენს, მისი საშუალო წონა კი 600 გ-ს. მტევნის საშუალო წონა წლების მიხედვით 600 — 800 გ ფარგლებს არ სცილდება, ზოგ შემთხვევაში 2—3 კილოგრამამდე აღწევს.

აღსანიშნავია, რომ შედარებით ასეთი მაღალი მოსავლის მიღებისას ყურძნის წვეწვანის შექრისა და საშუალოდ 16,2%-ს შეადგენს, რაც სრულიად დამაკმაყოფილებელია სუფრის ყურძნის კონდიციური მაჩვენებლისათვის.

ვაზის მოვლის აგროტექნიკური ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია ნიადაგის დამუშავება, მისი გაფხვიერებისა და განოციერების ხერხები, სხვლის წესი, მწვანე ნაწილების ოპერაციები და სხვ.

ჭანდრის ნიადაგი კარგი ფიზიკური თვისებებით ხასიათდება. ვაზის ფესვთა სისტემის არეში განვითარებულია მსხვილი კომპოვან-მარცვლოვანი სტრუქტურა.

შტამბის ირგვლივ მყოფი 15 კვადრატული მეტრი ფართობი დამუშავების ქვეშაა, რომლის გაფხვიერება ძირითადად თოხნით წარმოებს, ხოლო განოციერება ნაკელით. ამრიგად, ნიადაგის დამუშავების ასეთმა წესმა დადებითი გავლენა იქონია

K 42.194
20

მისი ფიზიკური თვისებების გაუმჯობესებაზე. ვეგეტაციის პერიოდში ნიადაგის გაფხვიერება წარმოებს 5 — 6-ჯერ, ხოლო 2 — 3 წელიწადში ერთხელ შემოდგომით იბარება 18 — 20 სმ სიღრმეზე.

ორგანული სასუქებით ნიადაგის განოციერება ყოველწლიურად ტარდება, მხოლოდ მცირე დოზით — 60 — 80 კგ ნაკელი მთელი წლის განმავლობაში.

ცნობილია, რომ მცენარის ნორმალური ზრდა-განვითარება საკვებ ნივთიერებებთან ერთად ბევრად დამოკიდებულია ნიადაგში ტენის რაოდენობასა და მის ფორმებზე. ამ შემთხვევაში ეაზი წყლის ნაკლებობას განიცდის და ხელოვნურ რწყევას საჭიროებს, რაც აუცილებელია ხანგრძლივი გვალვების დროს.

გაფხვიერებული ნიადაგის ზედაფენაში ვაზმა დიდი რაოდენობით განივითარა ფუნჯა ფესვები; შემცირდა ყურძნის ჭკნობა შეთვალეების პერიოდში, რომელიც ხშირად ნიადაგის ტენის ნაკლებობასთანაა დაკავშირებული, და გაძლიერდა ვაზის სავეგეტაციო ძალა.

ხეივნის გასხვლა უფრო მეტ დაკვირვებას მოითხოვს, ვიდრე დაბალშტამბიანი ფორმები. ამ შემთხვევაში მძლავრად განვითარებულ ჰორიზონტალურ ტოტებზე კარგად არის ჩამოყალიბებული სასხლავი, რომელზედაც ყოველწლიურად ხდება შერჩევა და განვითარების სიძლიერის მიხედვით დატოვება 8 — 9, ან 5 — 6-კვირტიანი სანაყოფე და 2 — 3-კვირტიანი სამამულე რქის.

საგულისხმოა, რომ მძლავრად განვითარებული რქის სანაყოფის სიგრძე 8 — 9-კვირტიანია, ხოლო შედარებით სუსტის — 5 — 6-კვირტიანი. გარდა ამისა, სამამულისა და სანაყოფის რაოდენობა მათი მდებარეობისა და წინა წლის მდგო-

მარეობის მიხედვით საგრძნობლად ცვალებადობს (ცხრილი 2).
ვაზი ისხვლება ადრე გაზაფხულზე.

სანაყოფე რქების საყრდენზე დამაგრება, ანუ შეყვლება
წინ უსწრებს კვირტების დაბერვას.

ყვავილობის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე ვაზი
იფურჩქნება, ეცლება სუსტად განვითარებული ყლორტები და
მტევნის ქვემოთ მდებარე პირველი 3 — 4 ფოთოლი, რითაც
თითოეული ორგანოსათვის უკეთესი პირობები იქმნება ჰაერა-
ციისა და განათებისათვის.

ცის გახსნა და ყლორტების წვერის წაწყვეტა საერთოდ არ
ტარდება ზემოთაღწერილი ვაზის ხეივანზე. 1965 წელს საც-
დელად ჩატარდა ცის გახსნა ვაზის ერთ მესამედ ნაწილზე, რა-
მაც უარყოფითი შედეგი გამოიღო.

თითოეული ყლორტისა და მტევნის ფოთლის რაოდენობა
და ფართი საგრძნობლად შემცირდა, ამის გამო სწორედ ამ ნა-
წილში ყურძენი დაჭკნა და რქის მოუმწიფებელმა ნაწილმაც
მოიმატა. კარგად გამოვლინდა ცის გახსნის უარყოფითი გავ-
ლენა ვაზის ზრდასა და მოსავლიანობაზეც.

„ჭანდრის გიგანტის“ მოვლის მაგალითი შეიძლება განვა-
ზოგადოთ ხეივნის გაშენების დროს, შესაბამის ნიადაგურ და
ეკოლოგიურ პირობებში.

გოლიათი ზავითა

საქართველოში გავრცელებულ სასუფრე ყურძნის ჯიშები-
დან შავითათს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. იგი
ცნობილია სხვადასხვა სახელწოდებით: სააბი, თავრიზული,
შავი განჯური. შავითათა ზრდის სიძლიერით, მტევნის ფორ-

მით, ფერთ, სიდიდითა და ორგანოლექტიკური თვისებებით მიეკუთვნება მაღალხარისხოვან სუფრის ყურძნის ჯიშთა ჯგუფს. ყურძნის შეთვალემა იწყება აგვისტოს შუარიცხვებიდან, ხოლო სრულ სიმწიფეში შესვლა სექტემბრის პირველი დეკადიდან.

შავთითას ერთ-ერთი ბიოლოგიური თვისებურება იმაში გამოიხატება, რომ იგი მეტისმეტად ძლიერი ზრდა-განვითარებით ხასიათდება. მოსავლიანობის გასაზრდელად ჯიშისთვის აუცილებელია დიდი აგებულების ფორმის მიცემა, გრძელი სხვა და ძლიერი დატვირთვა. საკმაოდ ძლიერია ვაზის როგორც საერთო, ისე სავეგეტაციო ძალა.

ჩვენი პირობებისათვის შავთითას ზოგიერთი ბიოლოგიური თვისების დასაზუსტებლად ცდებს აწარმოებდა სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი რ. რამიშვილი. მისი მონაცემები გათვალისწინებულ იქნა ჯიშის ზოგადი თვისებების დახასიათების დროს.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, შავთითა საკმაოდ მძლავრი ზრდით ხასიათდება და თავისი ბიოლოგიური თვისებების გამო ხეივნისა და ოლიხნარის ძლიერი დატვირთვის მაღალშტამბიან ფორმებს თხოულობს. დაბლარზე დაყენებისას კი კორდონსა და თავისუფალ ფორმაზე უკეთეს შედეგს იძლევა.

ჯიშის ბიოლოგიურ თვისებურებას, კერძოდ, მისი ზრდის სიძლიერეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს და იგი გათვალისწინებული უნდა იქნეს ვენახის გაშენების დროს.

დაბლარზე დაყენებულ შავთითას და მის მსგავს ძლიერი ზრდის ჯიშებს შედარებით დიდი კვების არე უნდა მიეცეს, რათა ვაზი თავიდანვე მძლავრად განვითარდეს, რომ შესაძლე-

ბელი იყოს გრძლად სხვლის წარმოება და სხვა სახის აგრონომიის დანახვათა მაღალხარისხოვნად ჩატარება.

მოსავლიანობის მაჩვენებლების მიხედვით შავთითა მეტად განსაკუთრებული ბიოლოგიური თავისებურებებით ხასიათდება. ვაზის მრავალწლიანი ნაწილებიდან განვითარებული ყლორტები მოსავალს არ იძლევა, უნაყოფო ყლორტებს დიდი რაოდენობით ივითარებს სანაყოფეც. მსხმოიარობის კოეფიციენტი დაბალია — 0,4 — 0,6 პროცენტს არ აღემატება; იგი საკმაოდ დიდი ზომის მტევნებს ივითარებს, ზოგიერთი მათგანი ხშირად 2 — 3 კგ აღწევს, რის გამო რქის პროდუქტიულობა იზრდება და ძლიერ მსხმოიარე ჯიშებს უტოლდება.

საერთოდ შავთითას ძლიერი ზრდა არ შეესაბამება მის მსხმოიარობას. ყველა ზემოაღნიშნული სპეციფიკური თვისება გათვალისწინებული უნდა იყოს მისი გავრცელების დროს.

აღმოსავლეთ საქართველოს პირობებისათვის იგი საუკეთესო სახეივნე ჯიშად ითვლება. სოკოვანი ავადმყოფობებისა და ფილოქსერისადმი სუსტ გამძლეობას იჩენს, ამიტომ მისი გავრცელება უნდა წარმოებდეს ფილოქსერაგამძლე საძირეზე დამყნობილი და დაფესვიანებული ნერგით.

შავთითა დიდი ჰაბიტუსის მცენარედ ვითარდება, რასაც კარგად შეესაბამება ხეივნისა და ტალავერის ფორმები. თავის უჩვეულო სიდიდეს იგი სწორედ ასეთი ფორმირების დროს აღწევს. ჩვენს ხელთ არსებული მრავალი საინტერესო ეგზემპლარიდან შევჩერდებით მხოლოდ ერთზე, რომელიც საინტერესოა თავისი ზრდა-განვითარებითა და მოსავლიანობით.

როგორც აღვნიშნეთ, დიდი აგებულების უნიკალური ვაზის შესწავლა საინტერესოა როგორც ბიოლოგიური, ისე სამეურნეო თვალსაზრისით.

ამჟამად ზოგიერთი ჩვენი აბორიგენული ჯიში, სამწუხაროდ, მხოლოდ ერთეული ძირების სახითაა წარმოდგენილი და თუ დროულად არ იქნა იგი აღწერილი, მოსალოდნელია ისეთი ბედი ეწვიოს, როგორც ხევარდულს მოუვიდა.

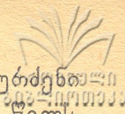
ძველად ვაზის ჯიში ხევარდული ფართოდ ყოფილა გავრცელებული შავშეთ-კლარჯეთში. ამჟამად იგი საქართველოს ტერიტორიაზე აღარსად გვხვდება; მეტად მცირე წერილობითი ცნობების მიხედვით იგი საკმაოდ მაღალი ღირსების სუფრის ყურძენს იძლეოდა. ნაყოფი ყოფილა ყვითელიც და თეთრიც. ჯიში ფრიად საინტერესოა აგრეთვე თავისი სახელწოდებით.

აკადემიკოსი ივ. ჯავახიშვილი ხევარდულს, ძელშავას, რქაწითელსა და ხემხუს უძველეს ვაზის ჯიშებად თვლის და სინანულს გამოთქვამს რომ ხევარდული, ნიკო მარის შრომებს გარდა, არსად არ არის აღწერილი.

საგარეჯოს ცენტრში, იოსებ მაკნტალაშვილის ეზოში, დგას დიდი მუხის ძირივით შტამბგამსხვილებული ვაზი გოლიათი შავითა, რომელიც მეტად ძლიერი ზრდით ხასიათდება. ივითარებს საკმაოდ დიდი ზომის მტევნებს, რომელთა საშუალო წონა 700 — 800 გრამია. კვების განსაკუთრებული პირობების შემთხვევაში კი მათი წონა 2 — 3 კგ აღწევს.

ვაზი დარგულია 1938 წელს. ახლა იგი 35 წლისაა. ნიადაგის ზედაპირთან ახლოს შტამბის გარშემოწერილობა 98 სანტიმეტრს შეადგენს, შუა ნაწილში — 76 სანტიმეტრს, ხოლო განტოტვის ადგილას — 68 სანტიმეტრს.

ხეივნის ჰორიზონტალურად განვითარებული ტოტები 100 კვადრატულ მეტრზე მეტ ფართობს ფარავს. ზოგიერთი ტოტი ისეთი ძლიერი ზრდისაა, რომ მისი დიამეტრი შტამბის ნახევარს აღემატება. ფართობის ერთეულზე საოცრად დიდ მოსა-

ვალს იძლევა. მასზე ყოველწლიურად 500 — 600 კგ ყურძენი იკრიფება. ყველაზე დიდი მოსავალი მიღებულია 1955 წელს, ამ წელს ერთ ძირ ვაზზე 700 კგ ყურძენი მოიკრიფა.

ვაზი ისხვლება გაზაფხულზე; ყოველწლიურად მასზე სტოვებენ საკმაოდ დიდი რაოდენობის სანაყოფე და სამამულე რქებს. სამამულე 3 — 4-კვირტიანია, ხოლო სანაყოფე — 10 — 12-კვირტიანი. მწვანე ნაწილების ოპერაციების დროს ვაზს ეცლება უნაყოფო ყლორტების უმეტესი ნაწილი, როგორც წლიურ ნაზარდზე, ისე მრავალწლიან ტოტებზე.

გოლიათ შავთითას ასეთი მძლავრი განვითარება გამოწვეულია ნიადაგის კარგი ფიზიკური თვისებებითა და მაღალი ნაყოფიერებით. იგი დარგულია ალუვიურ, შავმიწა ნიადაგზე, რომელსაც დამატებული აქვს მდინარის ქვიშა და, რაც მთავარია, მთელი წლის განმავლობაში ვაზი უზრუნველყოფილია წყლით.

შავთითას ხეივანი კარგად არის უზრუნველყოფილი განათებით, რომელიც გარკვეულ გავლენას ახდენს ნაყოფში შაქრების დაგროვებაზე. ვაზის ერთი ნაწილი მოკლებულია სრული განათების პირობებს, ჩრდილშია მოქცეული და ამ ზონაში განვითარებული მტევნები 20 — 25 დღით გვიან მწიფდება.

ვაზის საჰაერო ფესვების როლი მცენარის სასიცოცხლო პროცესების მსვლელობასთან დაკავშირებით საკმაოდ სუსტად არის შესწავლილი. ცნობილია, რომ მათ განვითარებას ხელს უწყობს ჰაერის მაღალი სინოტივე. ამის გამო იგი დასავლეთ საქართველოს სუბტროპიკულ ზონაში უფრო ხშირად გვხვდება, ვიდრე აღმოსავლეთის მშრალი ჰავის პირობებში. გოლიათი შავთითა დიდი რაოდენობით ივითარებს საჰაერო ფესვებს. სავარაუდოა, ვაზის საჰაერო ფესვების განვითარება

ჯიშურ თავისებურებასაც წარმოადგენს და დაკავშირებულია ხეივნის ფოთლების ქვემოთ მყოფი ტოტების დაჩრდილოებას და ჰაერის სინესტესთან.

ბალახერეზული ვაზი ბოღბეში

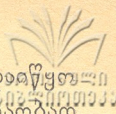
ვაზის სიცოცხლის ხანგრძლივობისა და თითოეული ძირიდან ყურძნის მაქსიმალური მოსავლის მიღების უნარიანობის დასადგენად მრავალი ეგზემპლარი იქნა ჩვენს მიერ ადგილზე შემოწმებული და აღწერილი.

აღნიშნული ვაზებისაგან განსხვავებით, ზოგიერთ შემთხვევაში გაძნელებულია მისი ზუსტი ასაკის დადგენა. საქართველოში ამ მიმართულებით წარმოებული მუშაობის შედეგად გამოირკვა, რომ ბევრგან ყურძნის მოსავლის რაოდენობას არც კი აღრიცხავენ, არ იციან ასეთი ხანდაზმული მცენარის მოვლის წესები და, რაც მთავარია, ვაზის ზუსტი ასაკი.

სიღნაღის რაიონში, სოფელ ქვემო ბოღბეში, ლადო აბულაშვილის ეზოში, საუკუნეს გადაცილებული, გიგანტური შტამბის, ამჟამად ადგილ-ადგილ დაფუტუროებული და კანზე ხავსმოკიდებული ვაზის ხეივანია.

რამდენიმე წლის წინათ მივაგენით იშვიათი სანახაობის ვაზს, მისი ასაკით დავინტერესდით. მისმა მომვლელმა 73 წლის ჭალარა კოლმეურნემ ლადო აბულაშვილმა გვითხრა, ვაზი 133 წლისააო. აი, როგორ იქნა გამოანგარიშებული ვაზის სიცოცხლის ხანგრძლივობა.

1922 წელს 100 წლის ასაკში გარდაიცვალა ლადოს მამა. შვილებისათვის მას ბევრჯერ მოუყოლია თავისი დიდებული ვაზის ისტორია. თურმე იგი 12 წლის ბიჭი იყო, როცა მისმა მამამ ტყეში წაიყვანა. ბავშვმა ვაზის რქა იპოვნა, წამოიღო და

თავიანთი სახლის გვერდით დარგო. ვაზმა იმავე წელს ზრდა და სულ რამდენიმე წლის შემდეგ იშვიათ სანახარზად იქცა. ოჯახის წევრების მიერ წარმოდგენილი ციფრებითაც დადასტურდა რომ ვაზი 133 წლის იყო, როცა იგი პირველად აღვწერეთ (1967 წ.).

3 — 4 ათეული წლის წინათ ეს ვაზი რაღაც არაჩვეულებრივ სანახარზას წარმოადგენდა. თავისი მსხმოიარობითა და სიდიდით აოცებდა მნახველს. თალარს სიგრძე 200 მეტრი ჰქონდა, ეზო, ორსართულიანი შენობა და მის უკან მდებარე ფერდა მთლიანად დაფარული ყოფილა ვაზის მსხვილი ტოტებით. ორი მეტრი სიმაღლის ღვიის ხის ბოძებზე მოწყობილი გორაკის ქვეშ თურმე 300 კაცის სუფრა იშლებოდა ვაზის ხეივანის ჩრდილში. ვაზზე ყურძნის კრეფა 2 — 3 დღეს გრძელდებოდა და 1950 წლამდე 10—12 გოდორზე ნაკლები ყურძენი არც ერთხელ არ მოკრეფილა. იქაური გოდორი საშუალოდ 150 კილოგრამს იწონის, ისე რომ, 10 გოდორი ყურძენი ტონანახევარზე მეტია. ასეთი მოსავალი და ისიც ერთი საუკუნის ერთი ძირი ვაზიდან უდავოდ განსაცვიფრებელია.

რამდენიმე ხნის წინათ მისთვის შეუჭრიათ მსხვილი ტოტები და მუხის მორიგით გამსხვილებულ შტამბს (ძირს), რომლის გარშემოწერილობა ნიადაგის ზედაპირთან ერთი მეტრი და 17 სანტიმეტრია, სიდამბლე გასჩენია და დაფუტურობებულა. ახლა ვაზს 130 კვადრატული მეტრი ფართობი მაინც უჭირავს და 2 — 3 გოდორი ყურძენი კიდევ იკრიფება მასზე.

ჯიშის სადაურობა და მისი წარმოშობა გაურკვეველია. ქვემო ბოდბეში მას ტყის ვაზს ეძახიან.

ახლო მომავალში მებაღეობის, მევენახეობისა და მეღვი-

ნეობის სამეცნიერო-საკვლევ ინსტიტუტს განზრახულია აქვს მოახდინოს ჯიშის ბოტანიკური აღწერა, აგრობიოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური ნიშან-თვისებების შესწავლა, რის საფუძველზე დადგენილი იქნება ჯიშის სადაურობა და მისი წარმოშობა.

ყურძენი საადრეოა, აგვისტოს ბოლოსათვის სრულ ტექნიკურ სიმწიფეში შედის, ფერით წითელია, მტევანი მსხვილი — ზოგიერთის წონა ნახევარ კილოგრამს აღწევს. ნაყოფს ძირითადად იყენებენ როგორც სუფრის ყურძენს, მაგრამ ღვინოც ბევრჯერ დაუყენებიათ მისგან. ღვინო სასიამოვნოა, სანამ მაჭარია, დაძველებაში კი გემოს კარგავს და საერთოდ დიდხანს არ ინახება.

ვაზის მოვლა უკეთესად რომ წარმართულიყო, მართლაც საოცარი სანახავი იქნებოდა ერთი საუკუნის ასაკში და განსაკუთრებით მის შემდეგ. არასახარბიელო მოვლამ და დიდი რაოდენობით მსხვილი ტოტების შეჭრამ მომაკვდინებლად იმოქმედა მის საერთო სიძლიერეზე. მიუხედავად ამისა, იგი განაგრძობს სიცოცხლეს და ყოველწლიურად 2 — 3 გოდორ ყურძენს მაინც იძლევა უკვე საუკუნე-ნახევარს მიტანებული.

ქართული თითა

მაღალი გემური თვისებების ადგილობრივი ვაზის ჯიშითა ძველად ფართოდ ყოფილა გავრცელებული საქართველოში. საუკუნე-ნახევარზე მეტი ასაკის გიგანტური ვაზი, რომელიც ქალაქ სიღნაღში არსებობდა, კახური თითა აღმოჩნდა. ამ ჯგუფის ვაზის ჯიშების წარმოშობის ისტორია საერთოდ საინტერესოა.

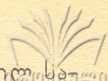
ჯიშის გავრცელების არეალი ამჟამად მეტად შეზღუდულია. ნამდვილი კახური თითა ერთეული ძირების სახითა გვხვდება ძველ საკოლმეურნეო და საკარმიდამო ნაკვეთებზე. საცხოვრებელი სახლის ეზოებში კი აქა-იქ თალარების სახითაა წარმოდგენილი.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში თითას საერთო სახელწოდებით გაიგივებულია მრავალი ერთიმეორისაგან სრულიად დამოუკიდებელი ჯიში. მაგალითად, მესხეთში — თითა ყურძენი, კახეთში — თეთრი და შავი თითა, იმერეთში — თითა, ქართლში — თითა და ატენის თითა, გურიაში — თითა ყურძენი, რაჭა-ლეჩხუმში — თითა, სამეგრელოში — დედოფლის კითი. გასაგებია, რომ ყველა მათგანისათვის ხალხს მარცვლის ფორმის მიხედვით შეურქმევია სახელი. სინამდვილეში კი საქმე გვაქვს ერთიმეორისაგან განსხვავებულ ჯიშებთან.

აკად. ივ. ჯავახიშვილს ადგილობრივი ვაზის ჯიშების კლასიფიკაციისას გამოყოფილი აქვს ერთი ჯგუფი, რომელთა სახელწოდება დაკავშირებულია ყურძნის მარცვლის ფორმასა და მტევნის მორფოლოგიურ ნიშნებთან. ასეთებია: თავკვერი, გრძელმტევანა, აკიდო, ჭროლა, კვირისტავა, მხარგრძელი, უწყვეტი, ანუ ძნელად მოსაწყვეტი, კუნძა, კუმსი, დონდლაბი, ყუნწმაგარა, ხარისთვალა, ჩინური, ჩიტისთვალა და სხვ.

მარცვლისავე მოყვანილობის დამახასიათებელ ყურძნის ჯიშთა სახელების ჯგუფს — წერს ივ. ჯავახიშვილი — თითაც მიეკუთვნება, რომელიც საქართველოში იყო გავრცელებული, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში — კახეთსა და ქართლში, მისი ყვითელი, თეთრი და შავი სახესხვაობებიც არსებობს.

საგულისხმოა, რომ თითა ბუდეშურის სახელიც ყოფილა

კახეთში, რაც მისი მარცვლის მოყვანილობის აღმნიშვნელ ხელზე მიგვითითებს და ნათელს ხდის თითას თავდაპირველ მნიშვნელობას.

საქართველოში გავრცელებულ ვაზის ჯიშების ამპელოგრაფიული შესწავლის შედეგად გამოირკვა, რომ ჩვენში თითას ორი ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია: ერთი კახური, ანუ ნამდვილი თითა, მეორე — თითა ქართლური. კახური თითა შესწავლილი და აღწერილია პროფ. დ. ტაბიძის მიერ, ხოლო თითა ქართლურის სრული ამპელოგრაფიული დახასიათება მოცემული აქვს პროფ. მ. რამიშვილს „საქართველოს ამპელოგრაფიაში“.

კახური თითას ბოტანიკური აღწერისას პროფ. დ. ტაბიძე აღნიშნავს, რომ ქართლის თითა შიშველფოთლიანია ან თხელი ჯაგრისებური შებუსუსება აქვს, ხოლო კახურს, ანუ ნამდვილ თითას საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვები და ჯაგრისებური ბუსუსები. ამ ნიშნების მიხედვით იგი ძალიან ახლოს დგას ქართულ აბორიგენულ ჯიშებთან, რითაც ვაზის ჯიშთა წარმოქმნის ალაზნის კერას უნდა მიეკუთვნოს.

თითა ქართლურის წარმოშობაზე კი პროფ. მ. რამიშვილი წერს: „საქართველოს ტერიტორიაზე თითას წარმოშობის შესახებ მასალა არ მოიპოვება. ჯიშის მორფოლოგიურ-ბიოლოგიური თვისებები მიგვითითებს, რომ იგი საქართველოს წიაღში ბუნებრივი გამრავლების გზით არის წარმოშობილი, ხოლო შემდგომ საუკუნეთა განმავლობაში ადამიანის უშუალო ჩარევით ჩამოყალიბებულა ცალკეულ მხარეთა ენდემურ ჯგუფებში დამოუკიდებელი ჯიშის სახით. ამის დამადასტურებელია საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გავრცელებულ თითას ჯიშთა არაიდენტურობა“. კახური თითა მკვეთრად

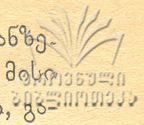
განსხვავდება ქართლის თითასაგან, ქართლისა — რაჭაში გავრცელებულ თითასაგან და ა. შ.

ამრიგად, ჩვენში არის ორი ადგილობრივი წარმოშობის ჯიში, ნამდვილი ანუ კახური თითა და თითა ქართლური, რომლებიც მკვეთრად განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან მთელი რიგი ამპელოგრაფიული და ბოტანიკური ნიშნებით. საერთოდ კი უნდა ითქვას, რომ თითას წარმოშობის საკითხი შემდგომ შესწავლა-დაზუსტებას მოითხოვს.

სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს კახური თითას აღდგენისა და გავრცელების საქმეს. იგი ადგილობრივი წარმოშობის სუფრის ყურძნის ვაზის ჯიშია და წარმატებით შეიძლება მისი გამოყენება საკარმიდამო ნაკვეთებზე ხეივნების გასაშენებლად. მით უმეტეს, რომ ძველად იგი ფართოდ ყოფილა გავრცელებული კახეთში ხეივნების სახით.

სიღნაღის რაიონის ცენტრში, იროდი ქოქიაშვილის ეზოში, 160 წელზე მეტი ხნის უნიკალური ვაზი იდგა. პირველად იგი სპეციალისტებმა 1963 წელს ვინახულეთ. სექტემბრის თვეში ვაზზე 10 — 12 მტევანი კიდევ დამწიფებულიყო. ადგილობრივი მოსახლეობა მას „თითა“ ყურძენს ეძახდა და მართლაც იგი კახური თითა აღმოჩნდა.

ვაზის აღრინდელი ძლიერების აჩრდილიდა იყო შემორჩენილი, როდესაც იგი ვინახულეთ. ჭრილობებისაგან საშინლად დასახიჩრებული და დაყავრებული შტამბი მეტყველებდა, რომ ოდესღაც იგი მძლავრად განვითარებული გიგანტი ყოფილა. მისი გარშემოწერილობა ნიადაგის ზედაპირთან 92 სმ შეადგენდა, ხოლო 70 სმ სიმაღლეზე განშტოებული ღეროსი 82 სმ. 1965 წ. მისმა მეპატრონემ იგი ფესვებიანად ამოგლიჯა და დაწვა.

სამწუხაროდ, ცოტა ცნობები შემოგვრჩა ვაზის ხეივანზე-
ვაზის ისტორიიდან ბევრი რამ უკვე დავიწყებას მიეცა. მისი
მოვლა-პატრონობა ჩემი მამა-პაპის დროინდელი ამბავიაო, გე-
ნაცხადა ი. ქოქიაშვილმა. ვაზის შესახებ მაინც გაიხსენა ზოგი-
ერთი რამ. 20 — 25 წლის წინათ ვაზისათვის ნაჯახით შეუჭ-
რიათ მსხვილი ტოტები და შეშად გამოუყენებით, აგრეთვე
მისთვის ფოტოსურათი გადაუღიათ და მოსკოვში გაუგზავნიათ
სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე. აი, ყველაფერი, რის შეგ-
როვებაც შევძელით ამ ვეებერთელა ვაზზე, რომელიც საუკუ-
ნე-ნახევარზე მეტხანს ცოცხლობდა სიღნაღში.

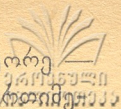
გორულას ხეივანი შერთულში

მეტად მრავალფეროვანი ვაზის ხეივნებით თითქმის ყველა
საცხოვრებელი სახლის ეზოა დამშვენებული გორის რაიონის
სოფელ შერთულში. აქ ნახავთ მეტად ორიგინალურ, ტერასე-
ბის მსგავსად მოწყობილ სართულებიან ხეივნებს, ვერტიკა-
ლურ და ჰორიზონტალურ სიბრტყეში მოხდენილად განლაგე-
ბული მრავალწლიანი ნაწილებით.

სოფელ შერთულში მცხოვრებ ალექსი გოხელაშვილის ეზო-
ში ერთი მეტად განვითარებული ვაზი თავისი მოსავლიანობითა
და სიმსხოთი გამოირჩევა. ზრდის სიძლიერითა და მსხმოია-
რობით იგი ჩვენში არსებულ უნიკალურ ვაზებს მიეკუთვნება.

გორულა ადგილობრივი წარმოშობის თეთრყურძნიანი ჯი-
შია და ქართლის აბორიგენულ ჯგუფს ეკუთვნის. ვაზი ძლიე-
რი ზრდა-განვითარებისაა და მეტად პერსპექტიულია ხეივნების
გასაშენებლად.

გორის რაიონში ცნობილია ორი სახის გორულა: გორულა

მწვანე და გორულა. პირველი საღვინე ჯიშია, ხოლო მეორე ხარისხოვან სუფრის ყურძენს იძლევა. ამ ორი ჯიშის ორისაგან განსასხვავებლად ადგილობრივი მცხოვრებლები საღვინე ჯიშს „მწვანე ვაზს“ უწოდებენ, ხოლო სასუფრეს — „გორულას“. გორულა მევენახეობის ზოგიერთ რაიონში „გლდანურას“ და „სუფრის გორულას“ სახელწოდებითაც არის ცნობილი.

ძველ ლიტერატურულ წყაროებში იგი „გორულის“ სახელწოდებით არის მოხსენებული. პროფ. ს. ჩოლოყაშვილს „გორულა“ აღწერილი აქვს „გლდანურას“ სახელით და იქვე მითითებულია სინონიმი — „გორულა“. დოც. ნ. ჩახნაშვილს კი, პირიქით, საკავშირო ამპელოგრაფიაში ჯიშის ძირითადი სახელი „გორულა“ აქვს, სინონიმად — „გლდანურა“. პროფ. მ. რამიშვილის მიერ საქართველოს ამპელოგრაფიაში გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში ჯიშის ძირითადი სახელი „გორულა“ დარჩა, ხოლო სინონიმებად „გლდანურა“ და „სუფრის გორულა“.

აკად. ივ. ჯავახიშვილს გორულას აბორიგენული ჯიშის ძირითად პირობად მისი ადგილსამყოფელი მიაჩნია (გორი, აქედან „გორულა“) და ამის საფუძველზე „გორულას“ ქართლის ვაზის ჯიშთა წარმოშობის ჯგუფს აკუთვნებს.

გორულას წარმოშობის შესახებ წერილობითი ცნობები არ არსებობს. მკვლევართა აზრით, ეს ჯიში ბუნებრივი შერჩევის გზით უნდა იყოს წარმოშობილი, რომელსაც საუკუნეთა მანძილზე ევოლუცია განუცდია და მასში შემუშავებულა ქართლის ეკოლოგიური პირობების შესაბამისი თვისებები, ხოლო შემდგომში ადამიანის ჩარევით იგი ქართლის ტერიტორიაზე დამოუკიდებელ ჯიშად ჩამოყალიბებულა.

გორულას დადებითი თვისებებიდან აღსანიშნავია მისი საკმაოდ მაღალი იმუნური ბუნება. ფილოქსერისა და სოკოვანი დაავადებების მიმართ ჯიში პრაქტიკულ გამძლეობას იჩენს. ამ ჯიშის საკუთარ ფესვებზე გაშენებული ძველი ვენახები დღესაც საუკეთესო ზრდა-განვითარებისაა და მაღალ მოსავალს იძლევა. ჯიში გამძლეა ყინვებისადმი და საერთოდ დიდ მოთხოვნილებას არ უყენებს გარემო პირობებს.

გორულა მაღალხარისხოვანი ღირსების სუფრის ყურძენს იძლევა. ხეივნის წესით აღზრდისა და სათანადო მოვლის პირობებში იგი უხვმოსავლიანია. ყურძენი დიდხანს ინახება; მისი ქარვისფერი მტევნები, კარგი შენახვის დროს, გაზაფხულამდე ინარჩუნებს მისთვის დამახასიათებელ გემურ თვისებებსა და მიმზიდველობას.

ვაზი ყურადღებას იპყრობს შტამბის სიდიდით, ჰორიზონტალურად განლაგებული მსხვილი ტოტებით, ზრდის სიძლიერით და მეტად მაღალი მოსავლიანობით.

ვაზი ამჟამად 31 წლისაა. ასაკის მიხედვით იგი არ შეიძლება ძველი უნიკალური ვაზის გვერდით დავაყენოთ, მაგრამ მისი განვითარება, საოცარი სიდიდის ღერო და ტოტები ამის სრულ შესაძლებლობას იძლევა.

ხეივნის ისტორია 1940 წლიდან იწყება, როდესაც მისი ერთწლიანი დაფესვიანებული რქა დაირგა ღობის ძირში. სამი მეტრი სიმაღლის შტამბი, რომლის გარშემოწერილობა 55 სანტიმეტრია, ორსართულიანი საცხოვრებელი სახლის კედელზეა მიყრდნობილი, აღმართულია ფანჯრებამდე და აქედან იწყება მისი განტოტვა.

1950 წელს ვაზი მოყინულა, დაზიანებისაგან გადარჩენილა მხოლოდ შტამბი და მრავალწლიანი ნაწილები, საიდანაც შემ-

დგომში ისეთი მძლავრი ყლორტები განვითარებულა, რომ ზოგი მათგანის სიგრძე 8—9 მეტრს მიუღწევია.

ვაზის ჰორიზონტალურად განვითარებულ ტოტებს 150 კვადრატული მეტრი ფართობი უკავია. მის ნაყოფს სუფრის ყურძნადაც იყენებენ, რომელიც კარგად ინახება გვიან გაზაფხულამდე. შესანახ ყურძენს რამდენიმე დღით ადრე კრეფენ, ვიდრე „როველი“ დაიწყებოდეს.

გორულა საგვიანო ჯიშია და ოქტომბრის ბოლო რიცხვებში იკრიფება. შესანახი ყურძნის მოკრეფის შემდეგ დარჩენილი მოსავალი ღვინის დასაყენებლად გამოიყენება. ამ ერთი ვაზიდან ღვინოს აყენებენ. ე. ი. შესანახი ყურძნის გარდა 400 ლიტრი ღვინო დგება. 400 ლიტრ ღვინოს ნახევარტონაზე მეტი ყურძენი სჭირდება, თუ ამას შესანახსაც მივუმატებთ, მაშინ მისი მოსავალი საშუალოდ 700 — 750 კგ-ს მაინც შეადგენს. 150 კვადრატულ მეტრზე 700 კგ ყურძენი საკმაოდ მაღალი მოსავალია ფართობის ერთეულზე.

ვაზის ასეთი მაღალი მოსავლიანობა, ამ შემთხვევაში უარყოფითად არ მოქმედებს ნაზარდის სიძლიერეზე და იგი საკმაოდ მსხვილ რქებს ივითარებს, ერთ ურემ ანასხლავს იძლევა. სოფელ შერთულში ვაზის ანასხლავს „ფიჩხს“ ეძახიან, კახეთში — „წალამს“.

ნიდაგის განოყიერება და რწყვა არ წარმოებს. ვაზის მოვლის აგროტექნიკური ღონისძიებებიდან საყურადღებოა გასხვლა და მწვანე ნაწილების ოპერაციები.

მსხვილ ჰორიზონტალურ ტოტებზე კარგად არის განლაგებული სასხლავი რგოლები, რომელზედაც ყოველწლიურად იტოვება ერთი სამამულე და ერთი სანაყოფე რქა. სანაყოფის სიგრძე საგრძნობლად ცვალებადობს მისი განვითარების სიძ-

ლიერისა და მდებარეობის მიხედვით. როდესაც სასხლავ რეგულებს შორის თავისუფალი ადგილი დიდია, მაშინ მის მახლობლად ძლიერი განვითარების რქები ისხვლება შედარებით გრძლად — 14—16 კვირტზე, რათა მასზე განვითარებული ყლორტები განათებისა და ჰაერაციის უკეთეს პირობებში მოხდეს.

ვაზი ისხვლება თავისუფალი მიდგომის წესით, რომლის დროსაც მთავარი ყურადღება ნაზარდის სიძლიერეს ექცევა და ამის შესაბამისად ცვალებადობს მასზე სანაყოფესა და სამამულეს რაოდენობა.

უნაყოფო ყლორტების შეცლა წარმოებს ყვავილობის დაწყებამდე, რომელსაც საერთოდ მცირე რაოდენობით ივითარებს, განსაკუთრებით კი ხეივნის წესით ფორმირებისას. ნამხრევეების შეცლა, ყლორტების წვერის წაწყვეტა ან ცის გახსნა მასზე არ წარმოებს. მისი მოვლა საკმაოდ გაადვილებულია ჯიშის მრავალი დადებითი თვისების გამო.

ალადასტურის ტალავური დინაზხოზი

ალადასტური თავისი მაღალი სამეურნეო თვისებებით და პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლებით საქართველოს უნიკალური ვაზის ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება, რადგანაც იგი ერთდროულად უხვმოსავლიანი საღვინე ჯიშიცაა და ამავე დროს საუკეთესო ხარისხის სუფრის ყურძენსაც იძლევა.

წარმოშობით იგი კოლხეთის კერას ეკუთვნის. ჯიშის ბიოლოგიური თვისებებიდან აღსანიშნავია გარემო პირობებისადმი კარგი შეგუების უნარი, ძლიერი ზრდა-განვითარება და ხეზე განვითარების განსაკუთრებული მიდრეკილება. საქართველოს ამპელოგრაფიაში ალადასტური აღწერილია პროფ.

მ. რამიშვილის მიერ. იგი აღნიშნავს, რომ წარსულში ფართოდ ყოფილა გავრცელებული გურიასა და იმერეთში მთის განაპირა სოფლებში. ვაზი გაშენებული იყო მაღლარად საკუთარ ძირზე და მიუხედავად მოუვლელობისა, მან მაინც მოგვცა მაღალი და ხარისხიანი მოსავალი.

ვანის რაიონის სოფელი დიხაშხო არცთუ ისე ცნობილია ვაზის კულტურის წარმოების მხრივ. მაგრამ აქ ხშირად შეხვედებით ალადასტურის ჯიშის ვაზს, რომელიც მოუვლელობის მიუხედავად უხვ და მაღალხარისხიან მოსავალს იძლევა.

ხეებზე ასული ბაბილოების გარდა ალადასტური ტალავების სახითაც არის წარმოდგენილი ღია მარნების დასაჩრდილებლად და საცხოვრებელი სახლის ეზოების დასამშვენებლად.

სოფელ ყუმურსა და დიხაშხოში ალადასტურის ძველი ვაზი ძირითადად მაღალ ხეებზეა, ზოგან კი ერთი ხიდან მეორეზეა გადასული, რომელიც 3—4 წელიწადში ერთხელ ისხვლება.

საკარმიდამო ნაკვეთებზე და საცხოვრებელი სახლის ეზოებში არსებული ხეივნიდან ყურადღებას იპყრობს სოფელ დიხაშხოში იოსებ მამასახლისის მეტად ორიგინალური ხეივანი, რომელსაც ჩარდახის ფორმა აქვს. ვაზის მრავალწლიანი ტოტებით იგი შემოფარგლულია გვერდებიდანაც. სიმწიფის პერიოდში ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, თითქოს ყურძნისაგან გაკეთებული ოთახია.

ვაზი დარგულია 1925 წელს. ორნახევარი მეტრი სიმაღლის შტამბის გარშემოწერილობა ნიადაგის ზედაპირთან 45 სანტიმეტრია, ხოლო განტოტვის ადგილას — 42 სმ. სპეციალური დავალებით 1960 წელს აუწონიათ მასზე მოკრეფილი ყურძენი

და 350 კგ გამოსულა. წლების მიხედვით კი ყურძნის მოსავლიანობა 300 — 400 კგ-ის ფარგლებში მერყეობს.

ვაზის მოსავლიანობა დაკავშირებულია დატვირთვის სიმ-ლიერესთან. გასხვლის დროს, როცა მეტი ლერწი რჩება, იმ წელიწადს კარგი მოსავალი მიიღება, მაგრამ მტევნები შედარებით მცირე ზომისაა და ყურძენი კარგად მწიფდება. ცოტა ლერწის დატოვებით ნაყოფი ადრე მწიფდება, შეფერვა უკეთესია, უფრო ინტენსიური და მტევნები უფრო მსხვილი.

დიხაშხოში ეწერი ნიადაგებია, ურწყავი. ვაზის ზრდის გასაძლიერებლად მისი განოყიერება წარმოებს ნაკელით. ამის გამო ფართობის ერთეულზე მისი მოსავალი მეტად მაღალია. ტალავერს 64 კვადრატული მეტრი ფართობი უკავია და 300 კგ ყურძენი ასეთი მცირე ადგილიდან კარგი მოვლითაა გამოწვეული.

ვაზის ხეივნის გაზენება და მოვლა

ვაზი ბუნებრივად ძლიერი ზრდის მცენარეა. სათანადო მოვლის შედეგად იგი დიდ ვარჯს ივითარებს და ფართობის ერთეულზე საკმაოდ მაღალ მოსავალს იძლევა.

ხეივნის გაშენებისა და მოვლის ძირითადი აგროტექნიკური ღონისძიებანი განსხვავდება დაბალშტამბიანი ვაზის მოვლა-პატრონობისაგან. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ნიადაგის ფიზიკურ თვისებებსა და ქიმიურ შედგენილობას, პლანტაჟის სიღრმეს, ჯიშის ბიოლოგიურ თავისებურებას. სახეივნე ვაზის ჯიში უნდა ხასიათდებოდეს ძლიერი ზრდით, გარდა ამისა, შედარებით ადვილად უნდა ეგუებოდეს გარემო პირობებს და საკმაოდ გამძლეობას

იჩენდეს სოკოვანი ავადმყოფობებისა და მავნებლების მიმართ ვაზის ხეივნის გაშენების დროს უპირატესობა ადგილობრივი ჯიშებს უნდა მიეცეს.

ვაზის ხეივნის გაშენება მიზანშეწონილია როგორც საცხოვრებელი სახლის ეზოებსა და ქუჩის განაპირა გზებზე, ისე დაბლარი ვენახების გარშემო და თარგებს შორის გაყვანილი გზების გასწვრივ, აგრეთვე გზატკეცილებსა და სოფლის ვიწრო გზებზე, ბაღებსა და პარკებში, სკოლის ეზოებში და სხვ.

ხეივნის გაშენების დროს მთავარი ყურადღება სარგავი მასალის ხარისხს უნდა მიექცეს, კერძოდ, საძირე და სანამყენე კომპონენტების შერჩევას და ნამყენი ნერგის ზრდა-განვითარებას.

სარგავი მასალის ავკარგიანობასთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა აქვს სახეივნე ჯიშების შერჩევას. ხეივნის გაშენება უნდა მოხდეს შედარებით ძლიერი ზრდის ჯიშებით, რომლებიც ამავე დროს ხასიათდებიან ლამაზი შესახედაობით და კარგი გემური თვისებების ნაყოფით. სამეურნეო დანიშნულების მიხედვით ხეივანი შეიძლება გავაშენოთ როგორც საღვინე, ისე მაღალხარისხოვანი სუფრის ყურძნის მომცემი ვაზის ჯიშებით.

საქართველოში ვაზის ხეივნის გაშენებისას ძირითადად გამოყენებული უნდა იქნეს შემდეგი ჯიშები: თითა ქართული (კახური და ქართლის), ბუდეშური, ხარისთვალა, გორულა, ანუ გლდანური, სააბი, ანუ შავითთა, რქაწითელი, განჯური, ალადასტური, ჭვიტლური, თბილისური, ჩინური, კარაბურნუ, ოჯალეში, ტაიფი, თეთრი ოვალური ქიშმიში (უკურკო), ნიმრანგი, კარდინალი და სხვ.

აღნიშნული ჯიშებისათვის საძირეებად გამოყენებული უნდა იყოს ბერლანდიერი X რიპარია 420 ა, შასლა X ბერლანდი-

ერი 41-ბ, ბერლანდიერი X რიპარია 5-ბ. ბ. და რუბესტრეს დულო, ანუ მონტიკოლა.

ყურადღება უნდა მიექცეს ხეივნისათვის ნიადაგის შერჩევას და მის მომზადებას. ნიადაგურმა პირობებმა ხელი უნდა შეუწყოს ვაზის გალალებულ ზრდას, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ხეივნების გაშენების დროს.

ნიადაგი უნდა დამუშავდეს რაც შეიძლება ღრმად. იმისათვის, რომ საპლანტაჟე გუთანმა საკმაო სიღრმეზე გადააბრუნოს ნიადაგი, საჭიროა სახეივნე ზოლზე გატარდეს გამაფხვიერებელი „რ — 80“, რომელიც გააფხვიერებს 80 სმ სიღრმეზე ბელტის გადაბრუნების გარეშე. ამის შემდეგ კი საპლანტაჟე გუთანი მოხნავს უფრო ღრმად და ხარისხიანად. ამ შემთხვევაში ნიადაგის გადაბრუნება ხდება 70 — 75 სმ სიღრმეზე.

ვიდრე დაპლანტაჟედბოდეს, საჭიროა შეტანილი იქნეს ორგანული და მინერალური სასუქები, ზედაპირული მოზნევის წესით; ნიადაგის ნაყოფიერების შესაბამისად, ნაკელი 6 — 10 კგ კვადრატულ მეტრზე და მინერალური სასუქები — ფოსფორი და კალიუმი — 0,4 — 0,5 კილოგრამი.

სასუქების შეტანის შემდეგ წარმოებს დაპლანტაჟება სპეციალური აგრეგატით, რომლის საუკეთესო ვადად შემოდგომა უნდა ჩაითვალოს. ვაზი დაირგება ადრე გაზაფხულზე, ან შემოდგომაზევე.

საკარმიდამო ნაკვეთებსა და საცხოვრებელი სახლის ეზოებში ხეივნის გაშენების დროს, როდესაც ნიადაგის დამუშავება ხდება ხელის პლანტაჟით, ორი ბარის პირის სიღრმეზე მაინც უნდა გაფხვიერდეს. ხეივნის მოწყობა თუ გარკვეული სიგრძის ზოლზეა გათვალისწინებული, მაშინ ნიადაგის დამუშავება მექანიზებული წესით წარმოებს, ხოლო თუ ადგილ-

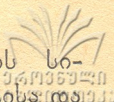
მდებარეობა ამის საშუალებას არ იძლევა, ვაზი ირგვება ხელით გაკეთებულ პლანტაჟზე. ორმოში დაირგება დაფენებული ნამყენი ვაზი 18 — 20 სმ სიგარძის ფესვებით, მოირწყება და ფხვიერი მიწით გაუკეთდება კოკოლა.

როდესაც რამდენიმე მწკრივიან ხეივანს ვაშენებთ, მაშინ მწკრივებს შორის მანძილი ადგილმდებარეობისა და ხეივნის ფორმის მიხედვით შეიძლება იყოს 4—6—8—10 მეტრი, ხოლო მწკრივში, ანუ ზოლში ვაზებს შორის — 2,0—2, 5—3,0 —3, 5—5,0 მეტრი, ზრდის სიძლიერისა და ჯიშის ბიოლოგიური თავისებურების გათვალისწინებით. კვების არესთან დაკავშირებით დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ხეივნის საყრდენის ფორმასა და ტიპს. ვაზის კვების არე საერთოდ მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული, რომელთაგან აღსანიშნავია ნიადაგის ნაყოფიერება, მცენარის კვების რეჟიმი, მორწყვის ტექნიკა, ჯიშის ბიოლოგიური თავისებურება, გასხვლა-ფორმირების წესი, აღზრდის სისტემა და სხვ.

ჰუმუსით მდიდარ, კარგი ფიზიკური თვისებების ღრმა ალუვიურ ნიადაგზე ვაზთა შორის მანძილი როგორც მწკრივში, ისე ზოლებს შორის გაცილებით მეტი უნდა იყოს, ვიდრე მწირ ნიადაგზე.

თუ გათვალისწინებულია ხეივნის ვერტიკალური კედლის შექმნა, საჭიროა ზოლში დამატებით ვაზი დაირგას სპეციალურად კორდონების გამოსაყვანად, რომელთა ფორმირება მოხდება დაბალ 3—4-წვერიანი მავთულის ვერტიკალურ შპალერზე. ასეთი კორდონების გამოსაყვანად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ვაზის საღვინე ჯიშები: რქაწითელი, ჩინური, გორული მწვანე, თავკვერი, საფერავი, ცოლიკოური და სხვ.

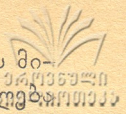

ვაზის დარგვის შემდეგ კეთდება საყრდენი, რომლის სიმაღლე განისაზღვრება იმის მიხედვით, რომ ტრანსპორტის ხალხის მოძრაობას ხელი არ შეეშალოს. ამ მიზნით უმჯობესია მისი სიმაღლე იყოს არა უმცირეს 2,5—3,0 მეტრისა, ზოგჯერ მეტი. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ძლიერ მაღალ საყრდენზე ვაზს უძნელდება განვითარება, განსაკუთრებით ქარიან ადგილებში.

საყრდენად შეიძლება გამოვიყენოთ სხვადასხვა დიამეტრის რკინის მილები, მაგარმეტქნიანი ჯიშის ხის ბოძები და მავთული. საყრდენის ზემოთ ეწყობა თაღის მაგვარი რკინის, ან ხის ჰორიზონტალური ჭერი, რომელზედაც დაიჭიმება ვენახის მავთული ერთიმეორისაგან 30 — 40 სმ დაცილებით. ხეივნის ჭერზე წარმოებს ყლორტებისა და ვაზის მრავალწლიანი ნაწილების განლაგება.

სახეივნე ვაზს თავიდანვე განსაკუთრებული მოვლა ესაჭიროება. ძირითადი აგროტექნიკური ღონისძიებების გარდა, რომელიც ითვალისწინებს სანამყენედან გამოტანილი ფესვების შეჭრას, ნიადაგის გაფხვიერებას, სოკოვანი დაავადებებისა და მავნებლების წინააღმდეგ ბრძოლას და სხვ. საჭიროა დარგვის პირველ წელს ვაზს შეედგას ჭიგო და მასზე ყლორტის აღზრდა მოხდეს ვერტიკალურად. ნამზრევების შეცლა უნდა ჩატარდეს მათი განვითარების დასაწყისშივე. დადასტურებულია, რომ აგროტექნიკის მაღალი დონე ხელს უწყობს ვაზის ზრდა-განვითარებას, იწვევს საასიმილაციო ფართის გადიდებას და ფესვთა სისტემის უკეთ განვითარებას, რაც საუკეთესო წინაპირობაა დაჩქარებითი ფორმირებისა და მსხმოიარობაში ნაადრევად შესვლის. ვაზის მიმართულებითი აღზრდის მეთოდების გამოყენება ხეივნის გაშენების დროს მეტად სასარგებლოა.

მეორე წელს ვაზის სხვლას საფუძვლად უნდა დაედოს მი-
 სი განვითარების სიძლიერე და ამის შესაბამისად შეიძლება
 იგი გაისხლას 2 — 3 კვირტზე, 8 — 10, ან 14 — 15 კვირტზე
 ინდივიდუალური მიდგომის წესით, ძლიერი ვაზი გრძელ
 სხვლას საჭიროებს, საშუალო და სუსტი — მოკლეს.

დარგვის პირველსა და მეორე წელს ვაზის აღზრდა ისე
 უნდა წარიმართოს, რომ მესამე წელს შეგვეძლოს შტამბის გა-
 მოყვანა ხეივნის მთელ სიმაღლეზე. შტამბის დაყენებას დიდი
 მნიშვნელობა აქვს ხეივნის გაშენების დროს. მასზე რაც შეიძ-
 ლება ნაკლები ჭრილობები უნდა იქნეს მიყენებული და ვერ-
 ტიკალური მიმართულება მიეცეს. თავიდანვე აღიზარდოს იგი
 სწორად. ხეივნისათვის უმჯობესია ერთშტამბიანი ვაზის აღ-
 ზრდა, გამონაკლის შემთხვევაში კი ორშტამბიანი, მრავალ-
 შტამბიანი ფორმები არ იძლევა სასურველ შედეგს.

ხეივნის ჭერზე აყვანილი შტამბი უნდა განიტოტოს, შეიქ-
 მნას მასზე სასხლავი რგოლები და მუდმივი მხრები. ამისათ-
 ვის საჭიროა გაფურჩხვნის დროს სათანადო ყურადღება მიექ-
 ცეს ყლორტების დანორმებას და მათ სივრცეში განლაგებას.
 მომავალში ეს ყლორტები იქნებიან მუდმივი მხრები, რომლებ-
 ზედაც განლაგებული იქნება სასხლავი რგოლები.

მსხმოიარობაში შესული ვაზი ისხვლება ორი წესით: მოკ-
 ლედ, 2—3-კვირტიანი სამამულის დატოვებით და გრძლად —
 8 — 10-კვირტიანი სანაყოფის გამოყენებით. სამამულისა და
 სანაყოფის მდებარეობის შერჩევა და მათი რაოდენობის გან-
 საზღვრა ინდივიდუალურ მიდგომას თხოულობს.

საერთოდ უმჯობესია, რომ ხეივნის სხვლას კვალიფიციური
 მევენახე აწარმოებდეს, რომელსაც ვაზის სხვლის მდიდარი

პრაქტიკული გამოცდილება აქვს და ამავე დროს ფლობს თეორიულ საფუძვლებს.

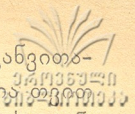
ხეივნის ჭერზე ყლორტები თანაბრად უნდა იყოს განაწილებული მთელ ფართობზე. ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს, ფოთლებმა რომ მზის სხივადი ენერგია მაქსიმალურად გამოიყენოს, რაც გამოხატულებას პოულობს მოსავლის რაოდენობასა და ხარისხში.

ხეივნის გაფურჩხნა უნდა ჩატარდეს ყვავილობის დაწყებამდე. ვაზს მოსცილდება უნაყოფო სუსტი ყლორტები. უნაყოფო ყლორტი დაიტოვება იმ შემთხვევაში, თუ მისი გამოყენება მომავალში გათვალისწინებულია სასხლავი რგოლის გამოსაყვანად, თავისუფალი ადგილის შესავსებად, ან მუდმივი მხრის გასაგრძელებლად. ამ ღონისძიების ჩატარებით უმჯობესია თითოეული ყლორტისა და ფოთლისათვის ჰაერაციის პირობები.

სოკოვანი დაავადებების, ჭრაქისა და ნაცრის თავიდან აცილების მიზნით საჭიროა ჩატარდეს ბორდოს სითხის შესხურება 5 — 6-ჯერ ვეგეტაციის პერიოდში, ხოლო გოგირდის — 2 — 3-ჯერ.

ვაზის ზრდა-განვითარების ბიოლოგიური თავისებურებანი

კულტურულ მცენარეთა მოვლის რაციონალური ღონისძიებებისა და მათი მოსავლიანობის გადიდების პროგრესული მეთოდების გამომუშავება შეუძლებელია მცენარის ბიოლოგიურ თავისებურებათა საფუძვლიანი ცოდნის გარეშე. მეცნიერების განვითარების თანამედროვე მიღწევების საფუძველ-

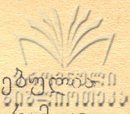
ზე ნათელი გახდა, რომ ყოველი ორგანიზმის ზრდა-განვითარების თავისებურებათა ბიოლოგიური არსი მოცემული მისი გენიალოგიაში, ე. ი. ინდივიდის წარმოშობისა და მისი განვითარების ისტორიულ პროცესში.

ვაზის ბუნების ჩამოყალიბებასა და მის წარმოშობასთან დაკავშირებით მეტად საინტერესოა პროფესორ პ. ბარანოვის ჰიპოთეზა, რომელიც დღეს ყველაზე პოპულარულია და საერთოდ აღიარებულია როგორც საბჭოთა, ისე უცხოელი მკვლევარების მიერ.

აღნიშნული ჰიპოთეზის მიხედვით ვაზის წინაპრებს პწყლები არ ჰქონდა, პატარა ბუჩქნარი მცენარე იყო, რომელიც ღია მზიან ადგილებში იზრდებოდა. ეოცენამდე იგი ასეთ პირობებს იყო შეგუებული; ეოცენის შემდეგ კი ჩვენი პლანეტის კლიმატი საგრძნობლად შეიცვალა და ვაზი ტყის გარემოში მოექცა, რომელსაც ვერ შეეგუა სინათლის მოყვარული მცენარის ბუნება და საჭირო გახდა ტყის ჩრდილისაგან თავის დაღწევა. ამასთან ერთად, გაუარესდა რა ვაზის კვების პირობები, ყვავილედმა განიცადა გადაგვარება და იგი პწყლად გარდაიქმნა.

ამ გარემოებამ ერთგვარად ხელი შეუწყო ვაზის ბუჩქისებური ფორმის ღიანად (მხოხავ მცენარედ) გადაქცევის პროცესს, რადგანაც პწყალს ჰაპტოტროპიზმის საფუძველზე გრეხვის უნარი განუვითარდა. ამის საშუალებით ვაზმა თავი დააღწია ჩრდილის გარემოს და ღია სინათლეზე „ტყის ჰერზე“ გამოვიდა. ამ პროცესში ვაზმა განივითარა ფართო საასიმილაციო ზედაპირი და მძლავრი ფესვთა სისტემა. ასე გარდაიქმნა ბუჩქისებური მცენარე ღიანად, რომლის დროსაც მან დიდი მორფოლოგიური და ანატომიური ცვლილებები განიცადა.

ვაზის განვითარება ზუსტად ასეთი გზით წარიმართა, თუ

სხვა მიმართულებით, ამის მტკიცება ამჟამად გაძნელებულია სათანადო მასალების უქონლობის გამო. მაგრამ ერთი რამ კი ფაქტია, რომ აღნიშნული ჰიპოთეზა ყოველთვის მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული. იგი განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია ვაზის ბიოლოგიური თვისებების შესწავლის დროს. საყურადღებოა აგრეთვე მორფოგენეზისა და ორგანოგენეზის ზოგიერთი სადავო საკითხის გადაწყვეტისას და სხვ.

ვაზის აღზრდისა და ფორმირების რაციონალური წესების შემუშავება, სხვლის საუკეთესო წესების დადგენა, მწვანე ნაწილების სივრცეში განლაგება და სხვა სახის აგროტექნიკური ღონისძიებანი ასეთი კუთხით უნდა იქნეს გაშუქებული. აღნიშნული ღონისძიებების დახვეწისა და დაზუსტების დროს ჯიშის ბიოლოგიურ თვისებებს და რაიონის ეკოლოგიურ პირობებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ვაზის ზრდის სიძლიერე, მისი მოთხოვნილება სინათლის მიმართ, წლიური ნაზარდის სიგრძე და სხვა თვისებები, ჩვენი წინაპრების მიერ ძველთაგანვე კარგად ყოფილა გამოყენებული. მევენახეობის თითოეული ზონისათვის ჯიშების გონივრულ შერჩევასა და შეთანაწყობასთან ერთად სათანადო ყურადღება ექცეოდა ვაზის აღზრდისა და ფორმირების წესებს. აღნიშნული საკითხის მიმართ დიფერენცირებული მიდგომის შედეგად ჩამოყალიბდა აღზრდის სხვადასხვა სისტემა — მაღლარი, ოლიხნარი, დაბლარი და მათ შორის გარდამავალი ფორმები.

დასავლეთ საქართველოს ჰარბტენიან რაიონებში მაღლარი ვენახების, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალი ჰავის პირობებში დაბლარის ინტენსიური განვითარება შემთხვევით მოვლენად არ შეიძლება ჩაითვალოს, იგი ხანგრძლი-

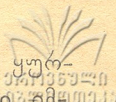

ვი დაკვირვებისა და მდიდარი პრაქტიკული გამოცდილების შედეგია.

მაღლარი ვენახები ფართოდ ყოფილა გავრცელებული საქართველოში. საგულისხმოა, რომ ხეებზე ასული გოლიათი ვაზი თავისი ზრდა-განვითარებითა და მოსავლიანობით ძველთაგანვე იპყრობდა ისტორიკოსების, მოგზაურების, ბოტანიკოსების და სხვათა ყურადღებას. სტრაბონს თავის გეოგრაფიაში საქართველოზე ნათქვამი აქვს, ვაზი იმდენ მოსავალს იძლევა, რომ ყურძნის დიდი ნაწილი ხის ტოტებზე დაუკრეფავი რჩებაო.

გურიაში, სამეგრელოსა და აჭარაში ასეთი ტიპის ვენახები გასული საუკუნის ბოლომდე კიდევ საკმაო რაოდენობით იყო შემორჩენილი. „ვენახები გურიაში ძლიერ ბევრია — აღნიშნულია „ბუნების კარში“, — რაც ადგილი ტყით არ არის დაფენილი, უფრო დიდი ნაწილი ვენახებს უჭირავს. ვენახები აქ სულ მაღლარია, ვაზები მაღალს ხეებზეა გაბმულ-გამობმული. ვაზებს მოვლა სრულებით არა აქვს, მაგრამ მაინც ზოგიერთს ადგილებში ჩინებული ღვინო დგება. უკანასკნელს დროს ვაზის სნეულებამ ღვინის მოსავალი ძლიერ შეამცირა“.

მაღლარების სიუხვით და მოსავლიანობით განცვიფრებული ი. გოგებაშვილი სამეგრელოზე წერს: „მთელი სამეგრელო მოფენილია ბადესავით გაბმულ-გამობმული ვაზებით, რომელიც ერთი ხედგან მეორე ხეზეა გადასული, ან მაღლა ასული. ჰაერის გადამეტებული სინესტის გამო აქაური ღვინო თხელი, უღონო და წყლიანია. აქ ხშირად ნახავთ ასი წლის ვაზს, რომელსაც მეოთხედი ადლი სისქე აქვს. ხნიერი და საღი ვაზი კარგი მოსავლის დროს იმდენს ყურძენს ისხამს, რომ სამი მეგრულ კოკა ღვინოს მისცემს თავის პატრონს. სამეგრელოში

რთველი ძალიან გვიან იცინა: გიორგობისთვეზე ადრე აქ ყურძენს არა ჰკრეფენ. რამდენადაც გვიან იკრიფება ყურძენი, რამდენადაც უფრო კარგ ღვინოს აყენებს. ოჯალეშის ვენახები ქრისტეშობისთვის გასულს იკრიფება. ხანდახან თოვლი მოუსწრებს ხოლმე, მაგრამ ვერაფერს ავნებს. ვაზის ავადმყოფობამ მეტად აზარალა სამეგრელო. ღვინო გაძვირდა“.

აღმოსავლეთ საქართველოში ჰავისა და გარემო პირობების თავისებურებათა შესაბამისად, აქ ძირითადად დაბლარმა ვენახებმა მოიკიდა ფეხი. ასეთი აზრია გამეფებული ამჟამად მკვლევართა შორის. ჩვენი ქვეყნის ავბედობით გამოწვეული მიზეზების გამო, სპეციალური ლიტერატურული წყაროების უქონლობა საშუალებას არ იძლევა სრული წარმოდგენა ვიქონიოთ ვაზის ფორმათა ევოლუციის და ძველი ქართული ვენახის არსებულ ტიპებზე. ამასთან დაკავშირებით, ჯერ კიდევ ბევრი რამ შესასწავლი და დასაზუსტებელია, მაგრამ ზოგიერთი მასალის მიხედვით ირკვევა, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში დაბლართან ერთად მაღლარი ვენახებიც ყოფილა, რომელთა არსებობა გასული საუკუნის ბოლო წლებამდე გავრცელებულა. ირკვევა აგრეთვე, რომ ქართლ-კახეთსა და მესხეთში უხვად ყოფილა განსაკუთრებული სიდიდის გოლიათი ვაზი, რომელიც საყურადღებო ყოფილა როგორც ზრდის სიძლიერით, ისე ყურძნის მოსავლის რაოდენობით.

კახეთში ვაზის კულტურის წარმოების ძველ წესებზე საინტერესო ცნობებს ვხვდებით ლ. ჯორჯაძის წიგნში, რომელიც 1876 წელს გამოქვეყნდა. საკითხის შესწავლა და წიგნისათვის მასალების შეგროვება კი ავტორს 1865 წლიდან დაუწყია. ეს პირველი საფუძვლიანი ნაშრომია მშობლიურ ენაზე, სადაც დეტალურადაა განხილული ვაზის მოვლა-პატრონობის და ღვი-

ნის დაყენების ხალხში გავრცელებული იმდროინდელი
სები.

ძველი ხალხური მევენახეობის ერთ-ერთი თავისებურება იმაში გამოიხატებოდა, რომ ნარგაობის სიხშირის გამო, ფართობის ერთეულზე დიდი მოსავალი მოდიოდა, სამაგიეროდ ღვინო შედარებით მდარე, ნაკლებსხეულიანი, დაბალი ღირსების დგებოდა. ღვინის ხარისხის დაცემა ორი მიზეზით ყოფილა გამოწვეული: ერთი, ვენახში დარგული ხეხილის დაჩრდილვით, ხოლო მეორე, ხეებზე აშვებული ვაზიდან მიღებული დიდი მოსავლით.

საგულისხმოა ის გარემოება, რომ ვაზის ზრდის სიძლიერესა და მოსავლიანობასთან ერთად ყურადღება ექცეოდა მის ხარისხობრივ მაჩვენებლებს, მცენარის სიცოცხლის ხანგრძლივობას და მასზე მოქმედ აგროტექნიკურ ღონისძიებებს.

ზემოაღნიშნული ფაქტები მრავალმხრივია საყურადღებო. ირკვევა, რომ ვაზის სინათლის მოყვარული ბუნება და მისი ზრდის სიძლიერე, ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში კარგად იყო გამოყენებული ქართველი მეურნის მიერ. თითოეული ძირიდან გვხვდება როგორც ყურძნის კოლოსალური მოსავლის სანიმუშო ფაქტები, ისე ამის გვერდით წარმოდგენილი ძველი ქართული ვენახი, სამაგალითოდ შერჩეული და შეთანაწყობილი ჯიშებით. მაღლარ ვენახებთან ერთად ვითარდებოდა დაბლარიც. ვაზმა თავისი განვითარების ყველა საფეხური უკლებლივ განვლო საქართველოში. მაღალი სამეურნეო თვისებების მქონე ჯიშების ენდემურ ჯგუფებად ჩამოყალიბებისას, აგროტექნიკის საკითხებიც იხვეწებოდა და ზუსტდებოდა გარემო პირობების შესაბამისად.

შინაარსი

ვაზის კულტურა საქართველოში	3
ვაზის სიცოცხლის ხანგრძლივობა და მსხმოიარობა	6
ჰანდრის გიგანტი	8
გოლიათი შავითა	19
გადაბერებული ვაზი ბოდბეში	24
ქართული თითა	26
გორულას ხეივანი შერთულში	30
ალადასტურის ხეივანი დიხაშხოში	34
ვაზის ხეივნის გაშენება და მოვლა	36
ვაზის ზრდა-განვითარების ბიოლოგიური თავისებურებანი	42

რედაქტორი ე. ტრიპოლსკი
მხატვრული რედაქტორი ნ. ოქრუაშვილი
ტექნიკური რედაქტორი ნ. აფხაზავა
კორექტორი ლ. გულიაშვილი
გამომშვები დ. იამანიძე

გადაეცა წარმოებას 22/III-73 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 31/V-73 წ.
ქალაქის ზომა 70×108¹/₃₂, პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 2.1.

სააღრ.-საგამომც. თაბახი 1.68.

უე 01420. ტირაჟი 2000. შეკვ. № 280.

ფასი 8 კაპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამსახკომის
მთავარპოლიგრაფმრეწველობის სტამბა № 4.

Тбилисская типография № 4 Главполиграфпрома Госкомиздата
Совета Министров Грузинской ССР по печати.

230/276

